

Tompá Mária

Szentkuthy Miklós vonzásában

KORTÁRS EMLÉKEZÉS

A Szentkuthy-univerzum enciklopédiája

Bartusz-Dobosi László
(1971, Siófok) író, Pécssett él,
Bertha Bulcsu-díjas

Tompá Mária: *Szentkuthy Miklós vonzásában*,
Kortárs Kiadó, 2019.

Egy irodalmi hagyaték minden esetben izgalmas terepet biztosít az utókor számára: valamiféle titkos bepillantást az írói műhely rejtelseibe, amikor az érintett már csak egy másik dimenzióból szemléli az eseményeket.

Tompá Mária azonban, mint a Szentkuthy-hagyaték gondozója, a Szentkuthy-házaspár közvetlen munkatársa, barátja, az író korrektora, szerkesztője, s talán nem túlzás azt állítani, hogy az utolsó évtizedben műzsája, olyan könyvet tett le az asztalra, amely ennél sokkal mélyebbre ás. A *Szentkuthy Miklós vonzásában* című vaskos emlékezéskötet nemcsak feltár, hanem értelmez, nemcsak ismerteti, hanem elemzi. Tompá Mária lényeglátó írásain keresztül lépésről lépésre kerülünk közelebb a Szentkuthy-univerzumhoz, ennek az enciklopédikus alaposságú, elementáris erejű alkotói életműnek a rejtett szegmenseihez, és az író megzabolázhatatlannak tűnő, autonomikus egyéniségéhez. Köteteinek, óriásnaplójának, levelezésének, napi munkarendjének, dolgozószobai miliójának, a nőkhöz, színekhez, zenékhez, könyvekhez, építészethez, művészettörténethez való viszonyának, és nem utolsósorban jellem- és

karakterbeli sajátosságainak bemutatásán át építkezik a szerző, majd jut el ennek a mindent leltározó („catalogus rerum”) és mindent az általa virtuálisan kreált saját színpadára vivő, az irodalmat szakrális szintre emelő „főpapnak” a valódi alakjához.

Tompá Mária egyenesen kaleidoszkóphoz hasonlítja Szentkuthy írói világát, amely a klasszikus és a modern, a barokk és a matematizált precízesség, a burjánzó metaforák „betűerotikája” és a szimmetrikus rend kettősségében mozgott, amit az író maga „Creta Polycolor”-nak nevezett. Számára akkor váltak a dolgok ugyanis színes valósággá, ha irodalmi alkotás formájában rögzítette őket. Ilyen értelemben mondhatjuk a szerzővel együtt, hogy életét és életművét tulajdonképpen egységes egésznek, lényegében egyetlen, hatalmas korpusznak kellene tekintenünk.

„Én az egész világért élek, én magam is az egész világ vagyok... Szeretek élni, senki jobban nálam nem szeretett – de élni tudni, mint mások, az igazán élők, persze nem tudok, mert úgy érzem, hogy írnom kell, alkotnom...” – idézi Tompá Mária Szentkuthy *Arc és álarc* regényébe

rejtett önvallomását. Az a szertelen mohóság, amellyel az író belevetette magát az élet minden területébe, átsugárzik írásain. Élete ilyen formán tehát hatalmas könyvtárán, agyonjegyzetelt könyvein, és főként szinte egész életén át vezetett óriásnaplóján keresztül értelmezhető a leginkább.

Tompa Mária írja: „...a napló pontosan olyan, amilyennek Szentkuthy elmondta. Olyan, mint egy hipnotikus színházi előadás, minden sora, a sok párhuzamosan futó és gyakran egybefonódó szál él, lüktet, mozog, táncol; ahogy olvasom, valóságosan ott vagyok a mozgalmas helyszínen, benne égek, átélem az örök jelen mágiáját.” A napló tehát életgyónás, életforma, biológiai együttélés a művel, amely folytonosan továbbírható, s játszható színdarab, amelynek minden szereplője maga Szentkuthy.

Saját bevallása szerint impresszionista alkat volt, akinek egy-egy pillanatnyi élmény rendkívüli súllyal hagyott nyomot a lelkiállapotán. Ezért a „Creta Polycolor”-féle sokszínűség, a vele született nyughatatlanlás, elementáris kíváncsiság, újabb és újabb területek és formák kipróbálása.

Ez a fajta díszes sokszínűség – saját interjúbeli (*Az élet faggatottja*) hasonlatával élve – a gótikus katedrálisok sajátja, amelyekhez erős kötődést érzett, sőt, bizonyos értelemben önmagát, munkásságát azokkal azonosította. „A katedrálisok egész életemre ideáljaim maradtak... [...] Mert a katedrális egy monumentális, nagy megkomponált egység, és én kompozíció nélkül megfulladok. És a másik, hogy tele van ezer szoborral, dísszel, aprósággal, színes mintázattal...” S valóban, ha a Szentkuthy-életművet épületként akarnánk elképzelni, akkor leginkább e középkori, fantasztikus és egyben szakrális építmények lehetnének egyedül méltóak hozzá. Ő maga tehát valamiféle „irodalmi katedrális”. Mint építmény, és mint teológiai valóság.

Tompa Mária könyve speciális „útikönyvként” vezet minket végig ennek az égbetörő, metafizikai „épületnek” minden zengugán, a finoman csipkézett regény-tornyokon, színesen tündöklő esszé-rózsaablakokon, az óriásnapló-támpilléreken át egészen az írói életút végét érzékenyen bemutató végkifejlet altempomáig. A szerző ráadásul nem csupán idegenvezető, hanem szereplő is egyben, amitől a kötet eksztatikus élményekkel gazdagon átítatott valósággá formálódik. Nem fantázia, nem belemagyarázás, hanem átélt, megélt realitás.

Ahogy a katedrálisok az örökkévalóságnak épültek, s ahogy sohasem fejeződtek be, úgy a Szentkuthy-életmű is befejezetlen maradt. A *Szent Orpheus Breviáriumának* V. kötete, a X. rész, amelyet az író lezárásnak szánt, és bizonyos értelemben az életmű-egész megtestesítőjeként is felfogható, az *Euridiké nyomában* címet kapta. Nem véletlenül. Ahogy Euridiké eltűnik az alvilágban, úgy tűnt el a váratlanul bekövetkező halállal a lezárás lehetősége is az író elől. Tompa Mária így fogalmaz: „Szentkuthy Miklós így teljesíti a rá szabott feladatot: életműve úgy zárul le, hogy a mitológiai és a valóságos halál által félbeszakad a X. Orpheusz-rész, így válik paradox módon a befejezetlenség a befejezettség részévé/eszközüvé!”

Szentkuthy a kötet írása közben mintha megérezte volna, így búcsúzik: „...én, én, megöregült, eltörpült Orpheusok búcsúzik a világtól, tavasztól, nyártól, szerelemtől... művészettől, világtörténelemtől, ásványok, virágok, állatok, csillagok csodáitól és érthetlenségeitől, betegségektől és kéjektől, hitektől és hitelenségektől, könyvektől, képektől, szeretőktől és magánytól, mindennapok mindenperceinek minorita apróságaitól, számár napló-töltelkektől, és az időben, térben, súlyban, fényben évmilliárdos világegyetemről. Ez a Nagy Agyó! A legnagyobb Agyó!”

Bartusz-Dobosi László